

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

6-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-6

JOURNAL OF LAW RESEARCH
SPECIAL ISSUE-6

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF LAW RESEARCH

№SI-6 (2022) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2022-SI-6>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Abdurasulova Qumriniso Raimqulovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Fayziev Shoxrud Farmonovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

12.00.01 - ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ / ТЕОРИЯ ПРАВА И ГОСУДАРСТВА, ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ / THEORY OF LAW AND STATE, HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

Boboyev Halimboy Boboyevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ahmedshaeva Mavlyuda Axatovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Adilxodjayeva Surayyo Maxkamovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Sattorov Abdug'affor

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Artur Gambaryan

yuridik fanlar doktori, professor (Armaniston)

Yosuke Shamoto

yuridik fanlar doktori, professor (Yaponiya)

12.00.02 - КОНСТИТУЦИОННЫЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ / КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО; АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО; ФИНАНСОВОЕ ПРАВО / CONSTITUTIONAL LAW; ADMINISTRATIVE LAW; FINANCIAL RIGHT

Malikova Gulchexra

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Xusanov Ozod Tillabayevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Selimanova Svetlana Mixaylovna

yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)

Xvan Leonid Borisovich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Peshkova Xristina Vyacheslovovna

yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)

Sung Un Lee

yuridik fanlar doktori, professor (Janubiy Koreya)

12.00.03 - ФУҚАРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО; ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО; СЕМЕЙНОЕ ПРАВО; МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО / CIVIL LAW; BUSINESS LAW; FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Oqyulov Omonboy

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ro'zinazarov Shuhrat Nuraliyevich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Ruziyev Rustam Jabborovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Borotov Mirodiljon Xomudjonovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Toshev Boboqul Norqobilovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Shomuxamedova Zamira Shoislamovna

yuridik fanlar doktori, (O'zbekiston)

Ahmad Issa Altweissi

yuridik fanlar doktori, professor (Iordaniya)

12.00.04 - ФУҚАРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ХЎЖАЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; АРБИТРАЖНЫЙ ПРОЦЕСС И МЕДИАЦИЯ / CIVIL PROCEDURE LAW; ECONOMIC PROCEDURAL LAW; ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

Esanova Zamira Normurodovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Mamasidiqov Muzaffar Musajonovich

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Egamberdiyev Eminjon

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jason A.

Kanton Federal sud markazi (AQSH)

12.00.05 - МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ / ТРУДОВОЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ / THE LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

Usmanova Muborak Akmalxanovna

yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Gasanov Mixail Yuriyevich

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Sattorova Gulnoza Djurakulovna

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Murodova Gulnora

yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Denisov Gleb

yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Fayziyev Shuxrat Xasanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Usmonov Muhammadi Bahridinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xolmuminov Juma
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jo'rayev Yuldash Achilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Skripnikov Nikolay Kuzmich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Po'latov Baxtiyor Xalilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salomov Baxrom Salomovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salayev Nodirbek Saparbayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Osmonaliev Qayrat
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Aleksey Kibalnik
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Kudryavtsev Vladislav Leonidovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Sergey Shoshin
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
James B.
Eaglin Federal sud markazi (AQSH)

Rustambayev Mirzayusup Hakimovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Zufarov Rustam Axmedovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Kabulov Rustam
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Rajabova Mavjuda Abdullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Taxirov Farhod
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ismailov Isomiddin
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Hamidov Nurmuhammad Orif o'g'li
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (O'zbekiston)
Yuldoshev Rifat Raxmadjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Djansarayeva Rima Ernatovna
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Yelena Antonyan Aleksandrovna
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Matthew Light
yuridik fanlar doktori, professor (Kanada)

Inog'omjonova Zumratxon Fatxullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Pulatov Yuriy Safiyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
To'laganova Gulchehra Zaxitovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxiddinov Faxriddin Muxiddinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirzov Davron Miragzamovich
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)
Rijakov Aleksandr Petrovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

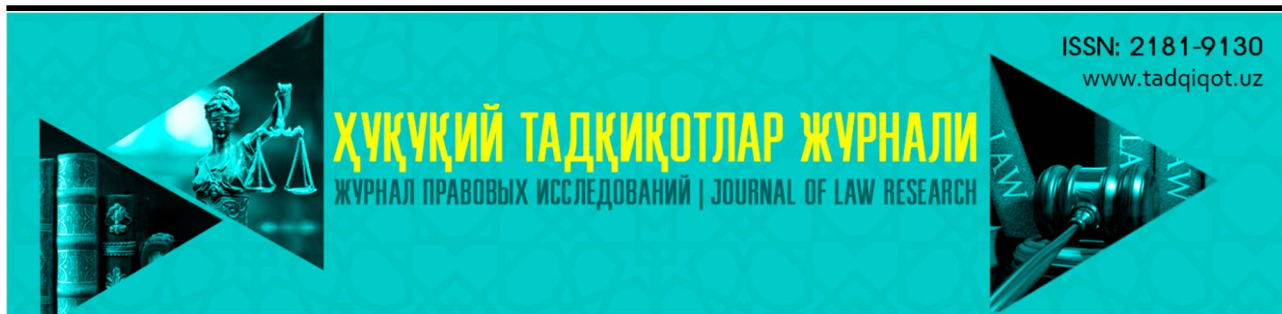
Stoyko Nikolay Genadyevich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Iskandarov Zayniddin
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Sergey Pen
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Aleksey Purs
yuridik fanlar doktori, dotsent (Belarus)
Jurgen Maurer
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)
Kevin Curtin
yuridik fanlar doktori, professor (AQSH)

Ismoilov Bahodir Islamovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Matkarimova Gulchehra Abdusamatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yuldasheva Govxerjan
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Alexander Trunk
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)

1. Абдуразаков Султанходжа Суратович КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВЫЕ ОСНОВЫ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ ПРАВ ГРАЖДАН В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН.....	6
2. Нариманов Бекзод Абдувалиевич НОТИЖОРАТ ТАШКИЛОТЛАРИ ТУШУНЧАСИ, ТУРЛАРИ ВА УЛАРНИНГ ЎЗИГА ХОС ХУСУСИЯТЛАРИ.....	14
3. Shomurotov Ma’ruf Abdusamat o‘g‘li HUDUDIY PROKURATURA ORGANLARINING XALQ DEPUTATLARI MAHALLIY KENGASHLARI OLDDIDAGI HISOBDO RLIGINING TASHKILIY-HUQUQIY ASOSLARI.....	22
4. Эргашев Илѐс Ўрол ўғли ТОВАЛАМАЧИЛИК ТУШУНЧАСИ ВА УНИНГ ЖИНОЯТ-ХУҚУҚИЙ БЕЛГИЛАРИ.....	31
5. Ibragimov Murodjon Jumanazarovich ЖИНОЯТ ХУҚУҚИДА ҚУРОЛНИ ҚОНУНГА ХИЛОФ МУОМАЛАСИНИНГ ОВЫЕКТИГА ДОИР ФИКР-МУЛОHAZАЛАР.....	40
6. Murodullayeva Gulinur Xikmatullo qizi КОРРУПСИЯНИНГ ХАВФЛИ КО‘РИНИШИ СИФАТИДА – FAVORITIZM VA NEPOTIZM.....	48
7. Муслимов Икром Тухтамуратович ЖАЗОНИ ЕНГИЛЛАШТИРУВЧИ ҚОЛАТЛАР ТУШУНЧАСИ ВА БЕЛГИЛАРИ.....	58
8. Абулхайров Рустамхон Ибодуллаевич ПОРТЛАШДАН КЕЙИН ХОДИСА ЖОЙИНИ КЎЗДАН КЕЧИРИШНИНГ КРИМИНАЛИСТИК ЖИХАТЛАРИ: ДАЛИЛЛАРНИ МАВЖУДЛИГИНИ БАХОЛАШ, УЛАРНИ ЙИГИШ, САҚЛАШ ВА РЎЙХАТГА ОЛИШ ТАРТИБИ.....	67
9. Бобомуродов Фарход Боймуротович ИЧКИ ИШЛАР ОРГАНЛАРИДА ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ФАОЛИЯТИНИ ТАРТИБГА СОЛУВЧИ ХАЛҚАРО-ХУҚУҚИЙ ХУЖЖАТЛАРНИНГ ТАХЛИЛИ.....	76
10. Дусманов Санджар Абдужалолович МДХ ДАВЛАТЛАРИ ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА СОДДАЛАШТИРИЛГАН ТАРТИБДА ИШ ЮРИТИШ.....	89
11. Марданов Жасурбек Хусниддин ўғли СОЛИҚ ЁКИ МАЖБУРИЙ ТЎЛОВЛАРНИ ТЎЛАШДАН БЎЙИН ТОВАЛАШ БИЛАН БОҒЛИҚ ЖИНОЯТЛАРНИ ТЕРГОВ ҚИЛИШДА МАХСУС БИЛИМЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ.....	97
12. Низомиддинов Жамшид Нуриддин ўғли КИССАВУРЛИККА ҚАРШИ ҚУРАШНИНГ ТАШКИЛИЙ-ТАКТИК ЖИХАТЛАРИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ.....	105

13. Шукуров Жахонгир Раббонаевич ЎЗБЕКИСТОНДА ЯРАШУВ ИНСТИТУТИНИ ҚЎЛЛАШ ДОИРАСИНИ КЕНГАЙТИРИШДАГИ АЙРИМ МУАММОЛАР.....	113
14. Султанходжаев Равшан Иркинович ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИНИНГ “ТЕЗКОР-ҚИДИРУВ ФАОЛИЯТИ ТЎҒРИСИДА”ГИ ҚОНУНИ ИНСОН ҲУҚУҚЛАРИ ВА ФУҚАРОЛАРНИНГ ЭРКИНЛИКЛАРИНИ ТАЪМИНЛАШ СОҲАСИДАГИ ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАНБАИ СИФАТИДА.....	122
15. Таштемиров Анвар Аликулович АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИДАН ФОЙДАЛАНИБ СОДИР ЭТИЛГАН ФИРИБГАРЛИКНИ ФОШ ЭТИШ БИЛАН БОҒЛИҚ МАСАЛАЛАР.....	130
16. Акилов Саидакромхон Акмалович ОСНОВНЫЕ МЕЖДУНАРОДНО-ПРАВОВЫЕ ПРИНЦИПЫ В СФЕРЕ ПРАВОВОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ РАСПРОСТРАНЕНИЯ ИНФОРМАЦИИ В МЕЖДУНАРОДНОМ ПРОСТРАНСТВЕ.....	138
17. Амиров Зафар Актамович ХАЛҚАРО СУДЛАР ВА УЛАРНИНГ ШАКЛЛАНИШ ТАРИХИ.....	147
18. Эгамбердиев Дилшод Алишерович ЖИНОЯТ ИШЛАРИ БЎЙИЧА ҲУҚУҚИЙ ЁРДАМ – ҚЎШМА ТЕРГОВЛАРИНИ ТУЗИШНИНГ ХАЛҚАРО ВА МИЛИЙ ҲУҚУҚИЙ АСОСЛАРИ.....	155

Дусманов Санджар Абдужалолович,
 Судьялар олий мактаби
 мустақил изланувчиси
 E-mail: sandus0802@gmail.com

МДҲ ДАВЛАТЛАРИ ЖИНОЯТ ПРОЦЕССИДА СОДДАЛАШТИРИЛГАН ТАРТИБДА ИШ ЮРИТИШ

For citation: Dusmanov Sandjar Abdusalolovich. PRODUCTION IN A SIMPLIFIED MANNER IN THE CRIMINAL PROCESS OF THE CIS COUNTRIES. Journal of Law Research. 2022, Special issue 6, pp.89-96

 <http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.7572870>

АННОТАЦИЯ

Ушбу илмий мақола жиноят-процессуал иш юритуви шакллари дифференциация қилишнинг моддий ва процессуал мезонларини аниқлашга қаратилган. Жиноят ишлари бўйича соддалаштирилган шаклнинг ҳуқуқий зарурияти очиб берилган ва илмий асослантилган. Муаллиф, ҳуқуқни қўллаш амалиёти эҳтиёжларига мос келадиган ва жиноят суд ишларини юритишга жалб қилинган шахсларнинг ҳуқуқ ва қонуний манфаатларини тўлиқ ҳимоя қилиш имконини берувчи соддалаштирилган иш юритувининг янги шаклини жорий қилишни таклиф қилган.

Калит сўзлар: ноқонуний ҳаракатлар, реабилитация, зиённи қоплаш, ҳуқуқларни тиклаш, жиноят процесси.

Дусманов Санджар Абдужалолович,
 Самостоятельный соискатель
 Высшей школы судей
 E-mail: sandus0802@gmail.com

ПРОИЗВОДСТВО В УПРОЩЕННОМ ПОРЯДКЕ В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ СТРАН СНГ

АННОТАЦИЯ

Статья посвящена определению материальных и процессуальных критериев дифференциации формы уголовно-процессуальных производств. Выявлена и обоснована необходимость упрощенных производств по уголовным делам. Автор предлагает внедрить новую модель упрощенного производства, которая бы отвечала потребностям правоприменительной практики и позволяла в полной мере обеспечить защиту прав и законных интересов лиц, вовлеченных в уголовное судопроизводство.

Ключевые слова: уголовно-процессуальные производства, дифференциация процессуальной формы, упрощенное производства.

Dusmanov Sandjar Abdusalolovich,
Independent Researcher at the
Higher School of Judges
E-mail: sandus0802@gmail.com

PRODUCTION IN A SIMPLIFIED MANNER IN THE CRIMINAL PROCESS OF THE CIS COUNTRIES

ANNOTATION

The article specifies the material and procedural criteria which differentiate the forms of the criminal proceedings. Revealed and substantiated the need for simplified proceedings in criminal cases. The author proposes to introduce a new model of simplified procedure, which would meet the needs of law enforcement practice and would fully ensure the protection of the rights and legitimate interests of persons involved in criminal proceedings.

Keywords: Criminal proceedings, differentiation of the procedural form, simplified proceedings

Аксарият МДХ давлатларида кўп йиллар мобайнида, айбига иқдорлик исботлаш предмети доирасини торайтириш, дастлабки тергов ва суд терговини қисқартиришга асос бўлмаслиги умумэътироф этилган эди. ЖПК 113-моддасига кўра гумон қилинувчи ва айбланувчининг берган кўрсатувлари билан аниқланган ҳолатлар, айбланувчи ўз айбига иқдор бўлган тақдирда ҳам, ўзининг айбдор эканлигини инкор қилган тақдирда ҳам ишнинг ҳамма ҳолатлари билан боғланган ҳолда бошқа далиллар каби текшириб чиқилиши ва баҳоланиши лозим. Яъни иқдорлик ишни муҳокама қилиш предмети қисқартириш учун мезон бўлмайди. Бу албатта иқдорликни нотўғри баҳолаш хавфи билан боғлиқ бўлган. Муқаддам ягона ҳуқуқий тизим ва процессуал доктринага асосланган МДХ давлатларида процессуал келишув институтини қўллаш айнан қандай шаклда татбиқ қилинганлиги ва қандай натижаларга эришилганлигини ўрганиш шубҳасиз муҳим аҳамиятга эга.

Россия Федерациясида жиноят ишлари юритувининг бир неча содалаштирилган шакллари шу жумладан, суриштирув, содалаштирилган суриштирув ва процессуал келишувлар, 2009 йилдан бошлаб босқичма-босқич жорий қилинган.

Процессуал келишувнинг асосий шакли бўлган, ЖПКнинг 40-бобида кўзда тутилган алоҳида тартибда иш юритиш айбланувчининг процессуал ҳуқуқи бўлиб, мазкур тартибни айбланувчи айбига иқдор бўлган ва судга алоҳида тартибда ишни кўриш ҳақида ариза берган ҳолларда қўллаш мумкин бўлади. Айбловга розилик, қилмишнинг фактик ҳолатлари, айб шакли, мотиви, квалификация, етказилган зарар хажми ва миқдорига розиликни англатади. Бироқ кейинчалик ЖПКда кўзда тутилмаган бўлсада РФ Олий суди томонидан вояга етмаганларга нисбатан мазкур институт қўлланмаслиги ҳақида тушунтириш берилган.

Россия Федерациясида ишни Кодекснинг 40-бобида белгиланган тартибда кўриб чиқишнинг 5 та шартини белгиланган бўлиб, объектив шартлар вояга етганлар томонидан содир этилган, 10 йилгача озодликдан маҳрум қилиш кўзда тутилган ишларга нисбатан қўлланиши, давлат айбловчиси ва жабрланувчисининг, хусусий айблов ҳақида ишлар бўйича хусусий айбловчининг розилиги, айбланувчининг илтимоснома киритилгунга қадар ҳимоячиси билан маслаҳатлашуви, шунингдек илтимоснома киритилишида ҳимоячининг қатнашувидан, субъектив шартлар айбга ихтиёрий иқдорлик ва илтимосноманинг ихтиёрийлиги, айбланувчининг илтимоснома мазмуни ва оқибатларини англаб етишини назарда тутди. Юқоридаги барча шартлар мавжуд бўлгандаги суд ишни алоҳида тартибда кўриб чиқиши мумкин бўлиб, улардан биттаси мавжуд бўлмаганида ҳам иш умумий тартибда кўриб чиқилади.

Мазкур тоифадаги ишлар бўйича ҳимоячининг иштироки мажбурий бўлиб, айбланувчининг ҳимоячидан воз кечиши суд учун мажбурий эмас. Агар суд ҳимоячидан воз кечиш ҳақида илтимосномани қаноатлантирса, иш алоҳида тартибда кўриб чиқилиши мумкин эмас.

Айбланувчининг ишни алоҳида тартибда муҳокама қилиш ҳақида илтимосномаси дастлабки тергов тамомланиб, жиноят иши материаллари билан таништирилгандан сўнг ёки дастлабки муҳокама вақтида берилиши мумкин, бўлиб мазкур ҳуқуқ суриштирувчи ёки терговчи томонидан тушунтирилиши шарт. Агар суд муҳокамаси жараёнида мазкур ҳуқуқ тушунтирилмагани аниқланса иш прокурорга қайтарилади.

Суд мажлисида судланувчи, жабрланувчи, давлат ёки хусусий айбловчининг иштироки шарт.

Бевосита суд тергови ўтказилмасда, судья жиноят ишидаги айбланувчининг айбини исботловчи далилларни текшириши шарт. Бироқ, суд тарафларнинг илтимосномаси ёки ўз ташаббусига кўра жазони енгиллаштирувчи ва оғирлаштирувчи ҳолатларни текшириш мақсадида айбланувчининг шахсига оид маълумотларни ўрганиши мумкин.

Ишни кўришда суд терговидан ташқари одатий суд муҳокамасининг барча босқичлари (суд мажлисининг тайёрлов қисми, тарафларнинг музокараси ва судланувчининг охириги сўзи, ҳукм) ўтказилади.

Ишни кўриш илтимосномани ўқиб эшиттиришдан эмас, айблов ҳулосасини ўқиб эшиттиришдан бошланади. Шундан сўнг судья судланувчидан ва бошқа иштирокчилардан айбловнинг моҳияти унга тушунарли эканлигини ва ўз айбига иқрорлиги ёки иқрор эмаслигини, суд тергови ўтказмасдан ишни кўришга муносабатини сўрайди

Ишни кўриш айблов ҳукми чиқариш билан яқунланади. Судланувчи учун асосий имтиёз у айбланаётган моддада белгиланган энг оғир жазонинг 2/3 қисмидан оғир жазо берилмаслиги ва ундан процессуал чиқимларни ундирилмаслигида ўз ифодасини топади. Алоҳида тартибда қабул қилинган ҳукмнинг яна бир ўзига хос жиҳати, ҳукм бошқа ишлар учун преюдицион аҳамиятга эга эмас. Бошқача айтганда мазкур ҳукмдаги ҳолатлар бошқа жиноят ишлари бўйича далилий аҳамиятга эга эмас, сабаби мазкур ҳолатлар суд тергови ўтказиш йўли билан аниқланмаган.

Алоҳида тартибда қабул қилинган ҳукм устидан апелляция, кассация, назорат тартибда шикоят берилиши мумкин. Бироқ, шикоят бериш асослари табиийки, чекланган. Масалан, ҳукм устидан ишнинг фактик ҳолатлари бўйича шикоят қилиш мумкин эмас.

Алоҳида тартибда ишни кўриш натижаси юзасидан оқлов ҳукми чиқариш мумкин эмас, сабаби суд тергови ўтказилмаган ва давлат айбловчига исботлаш имкони берилмаган. Судланувчининг айби бошқа далиллар мажмуаси билан тасдиқланмаган ҳолларда умумий тартибда суд мажлиси тайинланиши, тарафларга барча процессуал имкониятлар берилиши, шундан сўнггина оқлов ҳукми чиқариш масаласи кўриб чиқилиши мумкин. Бироқ шу билан бирга алоҳида тартибда ишни кўриб чиқиш ишни тугатиш билан ҳам яқунланиши мумкин (амнистия акти, жавобгарликка тортиш муддати ўтиб кетиши, давлат айбловчисининг айбловдан воз кечиши асослари бўйича). Мазкур институтни қўллаш кўрсаткичлари дастлаб у қадар катта бўлмаган бўлса, сўнгги вақтларда Россия Федерациясининг турли ҳудудларида 60%дан 85%га қадар ишлар мазкур тартибда кўриб чиқилаётгани танқидий баҳоланмоқда ва “алоҳида тартиб”нинг “умумий тартиб”га айланиши жиноят процессининг асосий принциплариға зидлиги таъкидланмоқда.

Суд ишини юритишнинг шаклини жинойий таъкиб остидаги шахснинг ўзи томонидан танланиши ҳақида қоида эълон қилинганлигиға қарамасдан, амалиётда РФ ЖПКнинг 40-моддасида белгиланган тартибда далилларни текширмасдан жиноят ишини кўриб чиқиш ташаббускори аксарият ҳолларда (тахминан 80%) қонун талаби бўйича айбланувчи (судланувчи)ни фош қилиш учун етарли далиллар тўплаши лозим бўлган дастлабки тергов (суриштирув)ни амалга ошираётган шахс бўлади [1].

Статистик маълумотларға кўра, Россия Федерациясида 2019 йилда жами 579 853 та иш кўриб тамомланган бўлса, шундан 431.292 та жиноят иши яъни жами кўрилган ишларнинг 74% айбланувчи эълон қилинган айбловға розилиги сабабли кўриб чиқилган. 2019 йилда судға иш юритишда ҳамкорлик ҳақида келишув тузилганлиги муносабати билан 3.319 та жиноят иши кўриб чиқилган [2].

Россия Федерациясида жиноят ишларини алоҳида тартибда кўриб чиқиш ҳақида илтимоснома билан судга келиб тушган ишларни кўришда қуйидаги муаммоларни қайд этиш мумкин:

судлар томонидан дастлабки тергов органлари томонидан йўл қўйилган жиноят-процессуал қонун нормалари жиддий бузилиши ҳолатларига кўз юмиш;

далиллар етарли бўлмаган ҳолларда айблов томони жиноят иши бўйича айбланувчиларни алоҳида тартибга оғдиришга ҳаракат қилиши;

айбланувчилар томонидан жиноят ишини алоҳида тартибда кўриб чиқиш ҳақида илтимоснома бериш сабаби кўп ҳолларда одил судловнинг адолатли эканлигига ишонч йўқлиги, бундай ҳолларда жиний жавобгарликка тортилганлар унда аниқланган ҳолатларнинг ҳаққонийлиги нуқтаи назаридан унчалик ҳам қонуний бўлмаган ҳукм ўрнига бўлса ҳам қилмиши учун енгилроқ жазо олиш мақсадга мувофиқлигидан келиб чиқади[3].

АҚШда “cooperation agreement” деб номланадиган судга қадар ҳамкорлик келишуви фақатгина прокурор ва айбланувчи ўртасида келишувни легализация қилса РФда 2009 йил 29 июндан ЖПКга 40¹-модда билан киритилган мазкур тартиб кенгроқ маънода қўлланилади.

А.С.Шаталов эътироф этганидек ҳамкорлик ҳақида келишув аввалбошдан оммавий қўлаш учун мўлжалланмаган бўлсада, жиноятчиликнинг уюшган шакллариға қарши курашда таъсирчан чора бўлишга лойиқдир[4].

Мазкур институт умумпроцессуал бўлмасдан фақат айрим тоифадаги ишлар бўйича ўта хавфли жиноятлар бўйича, исботлаш ва жиноятни очишда ёрдам бериши кўзда тутилган. Келишув, тергов билан ҳамкорлик қилган айбланувчиларға қонунда белгиланган барча имтиёзлардан фойдаланиш ҳуқуқини беради. Яъни судга қадар ҳамкорлик келишуви суд муҳокамасини тезлаштиришға ёрдам бериш билан бирга, ўта оғир жиноятларни очиш ва исботлашда ёрдам беради.

Ушбу қонунға тушунтириш хатида қайд этилганидек буюртма қотиллик, бандитизм, наркожиноятлар, коррупция кўринишларини фош этиш ва тергов қилишда ҳуқуқни муҳофаза қилувчи органларға уюшган гуруҳ ва жиний уюшма аъзолари бўлган шахсларни, уларға жиний жазоларни жиддий камайтириш, жабрланувчи, гувоҳлар ва жиноят суд ишларини юритишнинг бошқа иштирокчиларига давлат ҳимояси чораларини татбиқ қилиш орқали ҳамкорликка жалб қилиш муҳимдир.

Ҳамкорлик ҳақида келишув муйян тоифадаги жиноятлар ёки дастлабки терговнинг шакли(суриштирув ёки дастлабки тергов) билан чекланмаган, фақатгина жиноятнинг бир шахс эмас бир неча шахслар томонидан содир этилган бўлиши шарт қилиб қўйилган.

Шу билан бирга, мазкур тартиб, вояға етмаганларға нисбатан қўлланмайди, вояға етмаганлар жиноятни очиш, жиний шерикларини фош қилишда ёрдам берганлиги ишни умумий тартибда кўриш жараёнида, жазо тайинлашда инобатға олинади.

Мазкур тартибда иш юритиш айбланувчининг прокурор номиға ҳамкорлик қилиш ҳақида илтимоснома беришидан бошланади. Бунда ҳимоячининг қатнашиши шарт бўлиб, жиноят иши қўзғатилгандан дастлабки тергов якуниға қадар илтимоснома берилиши мумкин.

Бунда айбланувчининг фақат ўзига нисбатан жиноят иши эмас, бошқа жиноят ишлари ва тезкор-қидирув тадбирлари, қидирилаётган шахс, жиний йўл билан топилган мулк, уюшган гуруҳ ва унинг раҳбарлари ҳақида маълумотлар олиниши мумкин.

Илтимоснома терговчиға берилганида у прокурорға келишув тузиш ҳақида илтимоснома қўзғатиш ёки илтимосномани рад қилиш ҳақида қарор чиқаради. Яъни бунда терговчи шахснинг манфаатидан эмас, тергов манфаатларидан келиб чиқади. (агар айбланувчи берадиган маълумотлар ҳеч қандай қимматға эға бўлмаса рад қилинади).

Прокурор 3 сутка ичида илтимосномани кўриб чиқиб қаноатлантириш ёки рад қилиш ҳақида қарор чиқаради. Россия Федерацияси Бош прокурорининг 2010 йил 15 мартдаги 107-сонли “Гумон қилинувчи(айбланувчи) билан жиноят ишлари бўйича судға қадар ҳамкорлик ҳақида келишув тузишда прокурорнинг ваколатларини амалға оширишни ташкил қилиш ҳақида” буйруғиға асосан прокурор илтимосномани қаноатлантирган ҳолда, терговчи,

айбланувчи ва ҳимоячи иштирокида келишув тузилади. Бунда жабрланувчи қатнашмайди ва унинг манфаатлари ҳисобга олинмайди, сабаби битим тергов манфаатларида тузилади.

Келишув тузилган ҳолда, айбланувчига нисбатан иш алоҳида иш юритувига ажратилиши мумкин. Терговчи жиноят ишини айблов хулосаси билан прокурорга юборади. Прокурор айбланувчи ўз мажбуриятларини бажарган деган хулосага келса, ишни алоҳида тартибда кўриш учун тақдимнома билан судга юборади. Агар айбланувчи ўз мажбуриятини бажармаган деган хулосага келса, келишув шартини ўзгартириш ёки келишувни тугатиш ҳақида қарор қабул қилади.

Агар дастлабки суд муҳокамаси ўтказилса судья ишни алоҳида тартибда ёки айбланувчи ўз мажбуриятларини бажармаган бўлса умумий тартибда кўриш ҳақида қарор қабул қилади.

Судга қадар ҳамкорлик ҳақида келишув бўйича ишни кўриб чиқиш айбига иқрорлик ҳақида келишувдан 3 жиҳати билан фарқ қилади.

1. Судга қадар ҳамкорлик келишуви бўйича ишни кўриш учун жабрланувчининг розилиги талаб қилинмайди.

2. Судланувчининг хавфсизлигини таъминлаш мақсадида ёпиқ суд мажлисида кўрилиши мумкин.

3. Суд тергови ўтказилмасада, судланувчининг ҳақиқатда жиноятни очишга ёрдам берганлигини текширилади (исботлашнинг махсус предмети).

Россия Федерациясида ҳамкорлик ҳақида келишувда марказий ўринни прокурор эгаллайди ва у дискрецион ваколатлари орқали оммавий мафаатларни ҳимоя қилади, айнан у келишув шартлари бажарилганлигини судда тасдиқлаш ваколатига эга.

Суд ишни кўриш алоҳида тартибда кўриб чиқиш натижалари юзасидан қуйидаги қарорлардан бирини қабул қилади:

1. Айблов ҳукми (жазо максимал жазонинг ярмидан, умрбод озодликдан маҳрум қилиш жазоси кўзда тутилган ҳолда 2/3 қисмидан ортиқ бўлиши мумкин эмас, енгилроқ жазо тайинлаши ёки жазодан озод қилиши ҳам мумкин);

2. Келишув шартлари бажарилмаганлиги сабабли ишни умумий тартибда кўриш ҳақида;

3. Ишни прокурорга қайтариш ҳақида;

4. Ишни тугатиш ҳақида (амнистия, муддат ўтиши сабабли).

Айблов ҳукми преюдицион кучга эга эмас (ажратилган жиноят иши бўйича ҳукм, асосий жиноят ишига таъсир қилмайди).

Ҳукм устидан ишнинг фактик ҳолатлари бўйича шикоят берилиши мумкин эмас. Бироқ судланувчи терговни чалғитган муайян фактларни яширган бўлса, кассация, назорат ёки янги очилган ҳолатлар тартибида кўрилиши мумкин.

Судга қадар ҳамкорлик ҳақида келишуви юзасидан АҚШ ва Россия Федерацияси моделининг қиёсий таҳлили натижада қуйидаги хулосага келишимиз мумкин:

- АҚШда келишув тузган шахс жиноий жавобгарликдан тўлиқ озод қилиниши мумкин;

- АҚШда жабрланувчига етказилган зарарнинг қопланиши талаб қилинади, Россия Федерациясида талаб қилинмайди;

- Россия Федерациясида ҳамкорлик ҳақида келишувнинг ягона тартиби белгиланган, АҚШда турли шакллари мавжуд;

- Россия Федерациясида келишув шартларини бажариш, фақат жазони енгиллаштиради, бироқ айблов ҳажми ва квалификациясига таъсир қилмайди;

- Россия Федерациясида айблов тараф исботлаш мажбуриятидан озод қилинмайди;

- АҚШда суд фақатгина иқрорликнинг ихтиёрийлигини текширади, Россия Федерациясида суд ҳамкорликнинг характери ва чегараси, аҳамияти, унга таҳдидни ҳам ўрганади.

Қозоғистон Республикасида ҳамкорлик ҳақида келишув нафақат айбланувчи ва судланувчи, балки жазони ўтаётган маҳкум билан ҳам тузилиши мумкин, фақат айбланувчи ёки судланувчи билан вилоят даражадаги прокурор ёки унинг ўринбосари томонидан

тузилиши шарт қилиб белгиланган бўлса, маҳкумлар билан келишув Бош прокурор ёки унинг ўринбосари даражасида тузилади.

Процессуал келишув нафақат енгилроқ жазо тайинланиши балки жазодан озод қилиш учун асос бўлиши мумкин.

Қозоғистон Республикасида процессуал келишув ЖПКнинг 63-боби билан тартибга солинган бўлиб, айбига иқрорлик ҳақида келишув ва ҳамкорлик ҳақида келишув шаклида тузилиши мумкин.

Айбига иқрорлик ҳақида келишув унча оғир бўлмаган, ўртача оғир ва оғир жиноятлар бўйича қўлланиши мумкин бўлса, ҳамкорлик ҳақида келишув муайян турдаги жиноят турлари билан чекланмаган яъни барча турдаги жиноятлар бўйича тузилиши мумкин.

Айбига иқрорлик ҳақида келишув тузиш учун қуйидаги шартлар белгиланган:

1) гумон қилинувчи, айбланувчининг процессуал келишув тузиш ҳақида ихтиёрий мурожаати;

2) гумон қилинувчи, айбланувчининг унга қўйилган гумон, айб, жиноят содир этганлиги ҳақида ишда мавжуд далиллар, етказилган зиённинг хусусияти ва миқдорига розилиги;

3) Процессуал келишув тузиш учун жабрланувчининг розилиги.

Процессуал келишув муомалага лаёқатсиз шахслар ёки жиноят содир этганидан сўнг рухий касалликка чалинганлар шахслар билан тузилиши мумкин эмас, бинобарин Қозоғистон Республикасида вояга етмаганлар билан процессуал келишув тузишга йўл қўйилади.

Рақамлар, Қозоғистон Республикасида мазкур процессуал институтни амалиётда босқичма-босқич қўллаш кенгайиб бораётганлигини кўрсатади. Масалан, 2015 йил 8 ойда жами тамомланган 77345 та жиноят ишидан 2617 таси айбига иқрорлик ҳақида процессуал келишув билан тамомланган бўлса, 2016 йилда тамомланган 95445 та жиноят ишидан 49179 таси айбига иқрорлик ҳақида процессуал келишув билан тамомланган[5].

Шу билан бирга, ишни судга қадар юритиш босқичида қийноқлар барҳам топмаган, жиноятларни фош қилиш ҳақида статистика асосида самарадорлик баҳоланадиган тизимларда айбга иқрорлик ҳақида келишув, процессуал имкониятларни суистеъмол қилиш, далиллар заиф бўлган ёки умуман мавжуд бўлмаган ҳолларда иқрорлик кўрсатмалари олиш учун айбланувчига тайзиқ ўтказилишига олиб келиши мумкинлиги ҳақида асосли хавотир ҳам йўқ эмас. Айнан шу маънода, халқаро экспертлар айбга иқрорлик ҳақида келишув ишни судга қадар юритиш ноқонуний таъсир ўтказиш ва айбига иқрор бўлишга мажбурлаш билан ҳолатлари билан касалланган, ҳуқуқий ёрдамга эришиш етарли даражада қафолатланмаган жиноят процесуал тизимларда қўлланиши мумкин эмаслигини қайд қилганлар[6].

Белорус Республикаси ЖПКда келишув битими тузиш тартиби бунданда мукамалроқ тартибга солинган бўлиб, келишув тузиш ҳақида илтимосноманинг ўзида айбга иқрорлик кўрсатилган бўлиши талаб қилинади.

Бундан ташқари, гумон қилинувчи(айбланувчи) дастлабки терговга ёрдам бериш мақсадида бажариши лозим бўлган ҳаракатлардан ташқари жиноятнинг бошқа иштирокчиларини фош этиш, жиноий йўл билан топилган мулкни топиш, етказилган моддий зарарни қоплаш, жиноий йўл билан топилган даромадни тўлаш ва етказилган зарарни қоплашга қаратилган бошқа ҳаракатларни содир этиши зарурлиги белгиланган.

Бир қатор давлатларда (Озарбайжон, Тожикистон, Беларус, Молдова, Қозоғистон) собиқ СССР тажрибасига асосланган соддалаштирилган иш юритиш шакли сифатида иш материалларини судга қадар тайёрлашнинг протокол шакли амал қилади. Бироқ турли давлатларда ушбу модель оғирлик даражаси турлича бўлган жиноятларга қўлланади. Озарбайжон ва Тожикистонда баённома шаклида кам аҳамиятли жиноятлар тергов қилиниб, ҳал қилинса, Молдовада ушбу тартиб ҳар қандай жиноятларга нисбатан қўлланиши мумкин.

Озарбайжон ЖПКнинг 39-моддасига кўра, соддалаштирилган судгача иш юритиш, жабрланувчи ва унинг вакилининг аризаси бўлган тақдирда қўзғатилиб, 10 кунлик муддатда ўтказилади, далилларни тўплаш жабрланувчи, жиноят содир этган шахс (у гумон қилинувчи ёки айбланувчи мақомини олмайди), гувоҳларни ва бошқа шахсларни сўроқ қилиш,

шунингдек зарур маълумотномаларни талаб қилиб олиш йўли билан тўпланади. Агар бу етарли бўлмаса кечиктириб бўлмайдиган тергов ҳаракатлари (кўздан кечириш, тинтув, олиб қўйиш, гувоҳлантириш, шахсни гувоҳлантириш, тергов эксперименти) ўтказилиши мумкин. ЖПК 296-моддасига мувофиқ, иш юритиш якуни бўйича якуний баённома тузилиб, прокурор томонидан тасдиқланади ва иш ҳужжатлари билан судга берилади. Суд содалаштирилган иш юритиш жараёнида қўпол хатоликларги йўл қўйилган бўлса, содалаштирилган тартибда иш юритишни тугатиш ва ишни прокурорга қайтаришга ҳақли[7].

Молдова Республикасида содир этилган вақтида очилган ва ижрочилари жиноят содир этилгандан сўнг дарҳол жабрланувчилар, шохидлар ва бошқа шахслар томонидан таъқиб қилинган, ёки жиноят содир этилган жойдан узоқ бўлмаган жойда жиноят куроллари билан ушланган шахсларга нисбатан алоҳида тартибда иш юритилади (Молдова ЖПК 513–518 моддалари). Ушбу тартиб оғир даражаси турлича бўлган жиноятлар, шу жумладан оғир жиноятларга нисбатан ҳам қўлланади(войга етмаганлар томонидан содир этилган жиноятлардан ташқари). Содир этилган қилмиш ҳақида баённома тузилиб, 24 соат ичида прокурорга юборилади, у шахсга айблов эълон қилиб ишни судга оширади. Судда иш юритиш оддий тартибда ёки агар айбга иқрорлик ҳақида келишув тузилган бўлса содалаштирилган тартибда амалга оширилиши мумкин.

Процессуал келишувнинг Латвияда амал қиладиган шакли, АҚШ тажрибасига жуда яқин бўлиб, ЖПК 410-моддаси ҳамкорлик ҳақида келишув тузган айбланувчини, агар у ўзи содир этган жиноятдан кўра оғирроқ жиноятни очишга ёрдам берган бўлса, ўта оғир жиноятлардан ташқари барча жиноятлар бўйича жиний таъқиб қилишни кўзда туттади.

Грузия ЖПКнинг 218-моддасида ҳам алоҳида ҳамкорлик ҳақида келишув назарда тутилган бўлиб, айбланувчининг тергов органлари билан ҳамкорлиги натижасида оғир ёки ўта оғир жиноят содир этган шахс аниқланган ҳолларда Грузия бош прокурори айбланувчини жиний жавобгарликдан ёки тўлиқ озод қилиш ёки судланувчига тайинланган жазони қайта кўриб чиқиб ҳақида илтимоснома билан мурожаат қилиш ҳуқуқига эга. Яъни АҚШдаги каби шахс жиний жавобгарликдан озод қилиниб, айблов томоннинг гувоҳига айланиши ёки жазони ўташ вақтида ҳам ушбу имтиёздан фойдаланиши мумкин.

Процессуал келишувларнинг англо-саксон ва континентал ҳуқуқ тизимидаги асосий фарқловчи мезон келишувнинг амал қилиш доираси ва муросанинг рухсат берилган чегарасидан иборат.

Иктибослар/Сноски/References:

1. Пиук А.В. Теоритические основы упрощения форм разрешения уголовных дел судом в Российской Федерации: типологический аспект. дис. д-ра юрид. наук. Т., 2017. С. 23. (Piyuk A.V. Theoretical foundations for simplifying the forms of resolving criminal cases by the court in the Russian Federation: a typological aspect. dis. Dr. jurid. Sciences. T., 2017. P. 23).
2. <http://www.cdep.ru/>
3. Тиссен О.Н. Теоретические и практические проблемы института досудебного соглашения о сотрудничестве в Российском уголовном судопроизводстве: дис. д-ра юрид. наук. – О., 2017. – С. 46 (Tissen O.N. Theoretical and practical problems of the institution of a pre-trial agreement on cooperation in Russian criminal proceedings: dis. Dr. jurid. Sciences. - O., 2017. - P. 46).
4. Шаталов А.С. Заключение досудебного соглашения о сотрудничестве: правовая регламентация, достоинства и недостатки // Журн. рос. права. 2010. № 5. С. 36. (Shatalov A.S. Conclusion of a pre-trial agreement on cooperation: legal regulation, advantages and disadvantages // Zhurn. grew up rights. 2010. No. 5. P. 36).
5. <https://sud.gov.kz/rus/kategoriya/statisticheskie-dannye-sudov>
6. Expert Forum on Criminal Justice for Central Asia. Final Report, OSCE ODIHR, 17-18 June 2010, Dushanbe, Tajikistan.

7. Уголовно-процессуальный кодекс Азербайджанской Республики от 14 июля 2000 г. утвержден Законом Азербайджанской Республики от 14 июля 2000 г. № 907-ІГ. (The Code of Criminal Procedure of the Republic of Azerbaijan dated July 14, 2000 was approved by the Law of the Republic of Azerbaijan dated July 14, 2000 No. 907-IG) URL: <http://www.legislationline.org/ru/documents/section /criminal-codes>.
8. Hamidov, N. (2022, March). Fuqarolar qonunchilik tashabbusi huquqi subyekti ifatida: nazariy-huquqiy tahlil. In International journal of conference series on education and social sciences (Online) (Vol. 2, No. 3). (Hamidov, N. (2022, March). Citizens as a subject of legislative initiative law: theoretical-legal analysis. In International journal of conference series on education and social sciences (Online) (Vol. 2, No. 3))
9. Хидоятлов, Б. Б., & Утаров, К. (2022). Трансмиллий жиноятларнинг олдини олишда халқаро ҳамкорлик масалалари. Журнал правовых исследований, (SI 1). (Khidoyatov, B.B., & Utarov, K. (2022). Issues of international cooperation in the prevention of transnational crimes. Journal of Law Research, (SI 1))
10. https://scholar.google.com/citations?view_op=view_citation&hl=ru&user=bvK4GS0AAAAJ&citation_for_view=bvK4GS0AAAAJ:eQOLeE2rZwMC

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

6-МАХСУС СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ
СПЕЦИАЛЬНЫЙ НОМЕР-6

JOURNAL OF LAW RESEARCH
SPECIAL ISSUE-6

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC The city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Тадқиқот город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000